

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTÍFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY XIII. BARCELONA 30 DE NOVEMBRE DE 1890. NÚM. 145.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA'LS ASSO. IATS —Pera'is no socis, 1'50 pessetas al any.—Número sol, 25 cénts.
Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON ahont deuen dirigir-se totas las comunicacions, y en la llibreria de Verdaguer.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES DE NOVEMBRE

RESIDENTS

D. RAMON POMÉS Y SOLER.

DELEGATS.

D. Joseph Baltá, á Vilafranca del Panadés.

» Joan Sábat, á Lleyda.

Rnt. D. Ramon Vidal Pbre. á Ribera de Cardós (Sort)

Mr. Alexandre Diel, á Gêneve (Suisse.)

TORN DE CONFERENCIAS

Desembre 5—Arqueología Cristiana (continuació) — D. Joaquim de Gispert Sessió preparatoria de la excursió á Sant Feliu de Junqueras, Sant Juliá y Matadepera.

» 7—Excursió á Sant Feliu de Junqueras, Sant Juliá y Matadepera.

» 12—Arqueología Cristiana (acabament).—D. Joaquim de Gispert Preparatoria á la excursió á Sant Martí de Provensals y visita al museu del Foment Regional.

» 14—Excursió á Sant Martí de Provensals y visita al museu del Foment Regional

AVIS

Estant ultimantse las gestions conduhents al logro de la fusió de aquesta ASSOCIACIÓ ab la d' *Excursiões Catalana*, y en ús de las facultats extraordinarias que m' han sigut delegadas per la majoria de sos individuos, firmants del acort de 3 de Febrer de 1890, he cregut convenient suspendre la Junta General per renovació de càrrechs qu' havia d' efectuar-se en lo present Desembre fins á la terminació de ditas gestions.

FRANCISCH UBACH Y VINYETA.

EXCURSIONS

MEMORIA DE LA PARTICULAR Á PRADES, CIURANA, SERRA DEL MONTSANT, CARTOIXA D' ESCALA-DEI, VILA Y MONTANYAS DE TIVISA Y MONASTIR DE CARDÓ. Del 24 al 30 d' Agost de 1889.

(Continuació.)

Inmediatament després s' emprén la ascensió cap al *portell de Cardó*; la pujada que en un principi no té gayre pendent se fá després molt áspre y fatigosa, arribantse á dalt ab desitjos d' acabarla. Abans de tot es necessari anar rodejant un turó cubert de pins posat en mitj dels replechs perpendiculars de la vessant de la montanya que 's desenrotlla progressiva é irregularment desde 'l cim fins sa falda. Deixant darrera duas ó tres petites casas de pagés, que á forsa de construhir marges han conseguit acompanyar-se d' algunas plantacions d' ametllers, lo camí s' enfila per un terror molt vessant y desnivellat ab frondosa y espontánea vegetació, que queda limitat per los singles á que donan origen lo jaciment de llisas rocas derivadas de las crestas. L' últim trós especialment es lo quí ofereix en major escala un aspecte excessivament imponent per sa molta rudesia. La arbreda es escassa arrelant penosament en los relleixos de la penya. Es d' observar que ja quasi en lo meteix *portell* se veuhen, sense que abundin, alguns teixos, especie de xipré de color més obscur, de copa rodona, y qual fusta per lo compacte y elástica es susceptible de bonich puliment, tenintse ademés per incorruptible; se 'l trova no més que en llocs frets y rústichs, y per son color trist y análech al xipré antiguament se l' empleava també en los cementiris. En nostre país se fá avuy dia molt estrany trobar arbres d' aquesta classe.

Lo *Portell de Cardó* se passa com mitja hora abans d' arribar al Monastir. Desde aquest enlayrat pas á través dels cims de la serra se passeja la vista sobre la *plana den Burgá*, las montanyas de Tivisa que quedan al davant, y més al Nort la cordilleira del Montsant, de borrosas líneas, y per últim per la esquerra lo riu Ebre, en una revolta que forma abans de Mora. Lo *portell* s' obra pas entre 'l reduhit espay que deixan entre si las colossals rocas de abdos costats. Al estar en la vessant oposada limitan l' horizon las sinuositats de la propia montanya, fentse 'l paissatge trist pero bonich, á la vegada que grandíós. Lo camí s' interna

per un bosch en que domina lo pí y la alzina sobre la sobrada vessant d' un estreb del terror. Segueix baixantse per aquest costat ab objecte de voltar l' àngul agut que aquell forma, y á qual extrém se continúa per entre las ruinas de la ermita *del Angel*, desde ahont se descubreix lo monastir en lo fons d' una pintoresca vall de sorprendent efecte. Reposat lo viatjer de la agradable sorpresa que causa la repentina aparició del hermós panorama que té davant, pren una forta y pedregosa costa que arriba en poch rato fins la porta del monastir, avuy establiment balneari cada any més concorregut.

Monastir.—En l' any 1606 y ab l' apoyo del canonge de la catedral de Tortosa D. Joseph Simon fou fundat per la ordre religiosa de Carmelitas descalços lo convent de Cardó, en lo lloch conegut per *Desert* d' aquest nom, y del qual obtingué després lo patronat D. Pere d' Aragó. Construhit l' edifici en lo sigle xvii se empleá al bastirlo molta pedra y molta cals pero res d' art. Prescindint dels anexos, lo convent en si forma una gran massa cuadrada de costats regulars, posada á la vora d' un ample single en que termina la vall en direcció á ponent. La obra en general no té res d' esbelta ni simpática; al acabar la pobre escalinata que dona accés al pis baix, á pochs passos de la porta, s' entra en lo claustre de planta quadrada, ab ampla galería, coberta per volta circular y apoyada exteriorment en grossos y curts pilars de forma també quadrada, deixant entre si oberturas d' escassa llum. La que fou capella, en la ala de llevant, d' estil del renaixement no hi ha medi de que pugua tenir menor importancia artística de la que posseheix; reduhintse tot lo restant á celdas ó quartos y corredors que 's repeteixan en lo pis superior ab regularitat y en lo meteix ordre. Aquest es lo monastir de Cardó, ahont no es possible endevinar la existencia d' un art arquitectónich, ni donarse compte dels gloriosos precedents que en aquesta classe d' edificis religiosos existeixen en nostre país. Contemplant la pobresa y sequedat artística de Cardó es com se mideix tota la distancia que 'ns separa de la esplendides constructiva de la edat mitja, en la que, encara en los edificis religiosos de més reduhidas proporcions y més apartats de tot centre de població, sempre l' art dominava la fàbrica y constantment lo gust estétich abrigava carinyosament la fredor de la pedra ó

del material empleat en la obra. Cardó, com los demés monastirs, fou així meteix víctima de la convulsió polítich-religiosa del any 35; expulsats los frares, sas pertenençias passaren á esser propietat de qui mostrá més atreviment, y 'ls llibres de sa biblioteca junt ab los documents de son arxiu, serviren pera alimentar una ignominiosa foguera en la plassa pública de Benifallet, de qual terme municipal forma part.

Abandonat l'edifici durant molts anys, son actual propietari D. Salvador Cabestany, ha conseguit, ab lloable perseverancia, convertirlo en un deliciós establiment balneari y en una estació estiuhenca ahont lo temperat del clima, la puresa del ayre y la bellesa del paisatge fan que sia allí la estada sumament agradable, per quina rahó va en augment tots los anys lo nombre de concurrents.

Desert de Cardó y ermitas.—Las montanyas de Cardó forman part de la serra que s'aixeca desde un poch més avall de Tortosa fins los plans de Mora, seguint paralela al curs del Ebre. En lo més elevat de la meteixa los moviments geològichs d'aquest jaciment de *calcáreas jurásicas*, de que está constituhit son terror, han deixat un clot ó vall de reduhit fons pero de llargas y desconjuntadas vessants, cobertas de vegetació que per l'aspecte recordan Montserrat, quina grandiositat está reemplassada per lo major retallament que presentan sos pichs y crestas. Contribueix poderosament á donarli fesomia propia las ermitas que fins lo nombre de tretze 's troban escampadas per los llochs culminants de las vessants de la montanya, acompanyadas indefectiblement d'uns quants xiprers que 'ls hi donan especial tó de melangía.

La major part d'aquestas ermitas están en lo dia abandonadas, si bé alguna s'ha disposat pera habitació. Llarch sería de fer una ressenya pera cada una, així es que 'ns limitarém á la que per sa peculiar situació y per sa proximitat al convent se visita ab major frecuencia, es aquesta la de *Sant Elias* ó de la *Columna*, nom d'una font que brolla á sos peus. Al costat de la carretera de Tivenys, y en lo primer revolt que forma, una alússima y prima penya á modo de pilar sembla despéndres del macís de la montanya, y cáure, prenent sa base com punt d'apoyo; en lo cim d'aquest grosser pinácle s'assenta la ermita pera la que difícil-

ment queda lloch. La pujada 's pren per lo costat de mitjdia fins lo punt en que dita penya queda enterament aïslada, y allavors s' utilisa una escala d' obra apoyada en ella, entrantse en lo que podríam nomenar son primer recinte que forma com un balcó circular, sobre 'l qual queda la ermita propiament dita un poch més alta. Tancat per una paret baixa, lo limitat espay que deixa lliure la construcció, vé á ser un elevat mirador suspés en l' ayre; tot se veu desde éll com un extens relleu, tan variat com interessant perque la vista penetra en totas parts y recorre 'ls camins y viaranyes sens pérdre sas sinuositats; los edificis se converteixan en bonicas joguinas capritxosament colocadas, y las escabrositats del paissatge 's determinan per líneas ben accentuadas dintre d' un quadro de viu colorit que té per límit l' espay. Aquesta es la ermita que per las circumstancias enumeradas ofereix majors atractius al visitant.

Fonts.—Encar sens tenir en compte la incomparable bellesa natural del desert de Cardó, hi ha en éll una porció de fonts que constitueixen un nou atractiu; una d' ellas y tal vegada la més pintoresca, es la nomenada *font del Teix*, á 1 h. de distancia del convent, á bastant altura, en lloch tan solitari y feréstech com notable per sa bellesa. La font brolla dessota d' una bauma sobre la qual s' aixeca la penya formant un grandió single. Lo camí que conduheix á la meteixa serpenteja per entre los replechs de la montanya. Altra es la *font den Calsas*, á 2 h. en direcció á la carretera de Tivenys é immediata á una estribació de la montanya que queda á la dreta de dit camí, y desde qual punt se veu gran part de las vessants de la serra de Cardó que miran á ponent; la *den Olivé*, en mitj d' un ufanós bosch á mitat de camí del pich de la *creu de Santos*, y algunas altrás de menor importancia.

Los manantials d' ayguas medicinals, que tanta fama han donat á aquest modern establiment, los constitueixen tres fonts, y veritat es que no hi cap passeig més deliciós, que 'l cotidiá de la major part de concurrents pera péndre la aygua de la font de *St. Roch*, principal manantial dels minerals, al que s' arriba en poch menys de mitja hora. Lo camí, en estat bastant regular, segueix la vora esquerra d' un barranch, durant gran part de son trajecte, per entre las frequents revoltes de las vessants de la serra

que ván estrenyentse fins constituhir un congost. Tot lo passeig se fá á l'ombra del espés y atapahit bosch que amaga la terra. Al quart d' hora se troba la *Sucursal*, font que s' alimenta ab la aygua que vé de la de *St. Roch*. Als pochs passos, y per una ben combinada escala rústica apoyada en la roca, s' arriba á la font de *Sant Joseph*, que usan los que sofreixen enfermetats del estómach. La naturalesa y l' art han disposat una gràciosa decoració d' estalactitas, de bonich efecte. En 15 minuts més de passeig, sempre per en mitj del bosch, cada vegada més pintoresch si cap en lo possible, se posa 'l peu en la reduhida plasseta en que surt la font de *St. Roch*, dins d' un petit cobert, y no tot lo ben disposat aquest y aquella com fora de desitjar pera comoditat dels concurrents y donada la importancia del manantial.

La Penya foradada.—Curiós capritxo de la naturalesa situat á un quart de la font de *St. Roch*. A aquest interessant accident natural se vá per una sobtada costa que arrenca de dita font y ascendeix per la vessant de la serra que 's troba á la esquerra de la meteixa: La *Penya foradada* la constituheix una roca aislada, sentada sobre un terror molt inclinat, en forma de grandíós arch, naturalment irregular y molt obert; pot pujarse á dalt enfilantse per lo que vé á ser son apoyo del costat de llevant. Llástima que 'l gran forat del arch tingui per fons la meteixa montanya en lloch de donar sobre l' espay, perque llavors augmentaria considerablement son fantástich efecte al destacar-se sobre 'l firmament.

Los Revolcadors.—Es aquest un bonich punt de vista situat en lo cim de la serra y de de hont se domina en sa falda lo convent y sos pintoreschs voltants. Per anar allí desde la font de *St. Roch*, ahont sembla pròxim á tancar-se lo congost que á ella se dirigeix, se puja un petit esgrahonat de la penya pera entrar en l' estret pas que ficantse per entre duas llargas vessants desemboca en lo que 's coneix en lo país per la *Cassola del diable*, per sa especial configuració, rodejada per tots costats dels cims de la serra. Ja en ella se vá marxant per los costats de la dreta, per un terror escás d' arbrat, pera seguir al poch rato, sens camí ni corriol, per una vessant que conduheix á dit lloch. Un rato abans y per la obertura que deixan duas punxagudas rocas que donan al N. s' ovira al lluny un poch del curs del Ebre per las inmediatecions de Mora.

La Cascata.—Altre lloch de Cardó digne de ser visitat es lo salt d'aygua que 's troba dessota del colossal single á qual cayre s' assenta 'l monastir. Per anar á élla, distant mitja hora escassament, s' emprén lo camí de ferradura de Benifallet, que desseguida d' haver salvat per mitj d' un pendent revolt 'l referit single, vá baixant per la vessant de la montanya que s' aixeca á la dreta. Desde aquest camí se contempla en tota sa grandiositat l' inmens terraplé de roca viva que omplint la concavitat que deixan las montanyas forman la planura del convent, y que acaba en l' enlayrat single tallat á plom que uneix las vessants de duas serras oposadas y per qual fons passa un barranch. Al poch rato de seguir lo camí de Benifallet se prén un confós corriol que llisca rápidamente per en mitj d' una pineda fins al llit del citat barranch al peu de la més important de las duas cascates que aquí existeixen. Al aixecar la vista se trova l' espectador sorprés per la inmensitat d' aquella massa de pedra que aparenta arribar al cel. La línea superior forma com tres ondulacions divididas per lo buyt de dos barranchs que determinan aquellas, estant en la central, una mica més enlayrada, posat lo monastir. Sobre la esquerra y construhida dalt meteix del single se trova la ermita de la *Trinitat*, y fregant sa basa s' escola la aygua del barranch anomenat de *St. Roch* formant la cascata. No obstant l' escás caudal que sol conduhir en la temporada d' estiu, l' efecte es preciós perque la aygua cau sobre un rústich repeu natural cobert de vegetació que la parteix y subdivideix en milers de rehullentas gotas que saltan en totas direccions creant una cristallina cortina que 's percibeix sobre 'l fons negre dels buyts que deixan las grossas incrustacions calcáreas que forman la cascata. La penya se trova materialment tapada per la vegetació (abundant la falsía, la molsa y la fenosa), ab tons molt freschs per la contínua aygua que 'ls banya. Pot ademés visitarse interiorment per entre las concavitats que resultan, formant una especie de covas de poca extensió. Té molta ménos importancia que la descrita altra cascata semblant que 's veu allí prop.

JOAQUIM DE GISPERT.

(Acabarà.)

NOVAS

En moltes ocasions s'ha interessat la CATALANISTA pera la conservació del Monastir de Sant Cugat del Vallés, acudint al intent á las Autoritats y Corporacions competents, logrant esser escoltada, en tot lo possible, fins á obtenir que 's fessen en lo citat cenóbi algunas obras que retardessin al menys sa completa ruina. Insuficients, no obstant, aquéllas pera evitarla en absolut, s'havia arribat al punt d'esser ja imminent la destrucció de dita joia artística; de manera que, personas amants de nostre Art pátri, degueren fer avinent á quí corresponia semblant estat de cosas, á fi de que 's procurés fer cessar lo llarch temps d'oblit en que 's tingué lo monument principal del Vallés.

En comunicació endressada lo 8 de Juliol últim á la Real Academia de la Historia per la Comissió de Monuments d'aquesta Provincia, se fá notar la necessitat de la realisació d'algunes obras de reparació en lo temple y claustre de Sant Cugat; demanant que la Academia, ab sa poderosa influencia, se servís recabar del Govern que la ausilie ab alguna quantitat al objecte de poderse verificar las operacions indicadas en l'ofici que al intent se dirigí al Ministeri de Foment en 24 de Febrer de 1888, si bé fins á la hora present sense resultat.

A conseqüència de las gestions novament fetas sobre tan interessant assumpto, s'han comensat á practicar los travalls de reconeixement necessaris pera ferse cárrech del estat en que 's troban la iglesia y claustre del Monastir vallessá. S'ha procedit per ara á fortificar part dels fonaments de la fatxada, descalsats temps enrera per mans ignorants en busca de suposats tresors. De seguit se descarregarán las voltas de la iglesia del embalúm de terra que hi fou colocada quan, fá un sigle, se refé la cuberta, la qual será restaurada tal com estava al construirse, lo que podrá portarse á terme aviat gracias al donatiu fet per lo Sr. Bisbe de la diócesis.

Després de 135 anys que no havia tingut lloch en aquest bisbat cap Sinodo, per iniciativa del Sr. Bisbe, s'ha celebrat en nostra Seu en los dias últims del mes passat lo qui ha tan cridat la atenció de tothom, per la manera solemníssima ab que s'efectuá.

Entre las constitucions aprobadas mereix lo degut esment y aplauso la relativa á la prohibició d'enagenar pergamins, pinturas, estátuas, tapisos y demás objectes d'art, ordenantse llur conservació y fidél custòdia.